

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра екологічного права

Узгоджено:

Проректор з наукової роботи

А.П. Гетьман _____

С И Л А Б У С

навчальної дисципліни

«Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки»

(варіативна)

Рівень вищої освіти – третій освітньо-науковий рівень

Ступінь вищої освіти – доктор філософії

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Силабус навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки»: галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», третій освітньо-кваліфікаційний рівень (доктор філософії).

Розробники:

Гетьман Анатолій Павлович, проректор з наукової роботи,
доктор юридичних наук, професор

Затверджено на засіданні кафедри екологічного права
протокол № 15 від 27 червня 2019 року

Завідувач кафедри _____ А. К. Соколова

Зміст

1. Вступ.....	3
2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни.....	10
3. Вимоги викладача.....	15
4. Контрольні заходи результатів навчання.....	15
5. Показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів.....	23
6. Інформаційне забезпечення самостійної роботи здобувачів.....	25

1. ВСТУП

1.1. Дані про викладачів, які викладають навчальну дисципліну «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки»:

Гетьман Анатолій Павлович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри екологічного права, проректор з наукової роботи

Контактна інформація: м. Харків, вул. Пушкінська, 77, тел.: (057) 704-11-35

1.2. Ціль та завдання навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки» є забезпечення набуття здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії комплексу системних професійних знань у галузі правового регулювання забезпечення екологічної безпеки.

Завданням навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки» є: формування та розвиток загальних, фахових та предметних компетентностей здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, сформованих у результаті освоєння теоретичних засад системоутворюючих категорій правового регулювання екологічної безпеки, системи знань щодо сучасних основ державного управління охороною довкілля з урахуванням екологічних ризиків, змісту норм чинного законодавства з питань забезпечення вимог екологічної безпеки, роз'яснень вищих судових інстанцій України, їх тлумачення і застосування при вирішенні конкретних справ, набуття досвіду науково-дослідної роботи в галузі правового регулювання забезпечення екологічної безпеки, необхідного для виконання своїх функцій у процесі майбутньої трудової діяльності та розвитку кар'єри.

1.3. Місце навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми.

Навчальна дисципліна «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки» належить до дисциплін практично-професіонального циклу.

При вивченні даної навчальної дисципліни використовуються знання, отримані з наступних дисциплін – «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Цивільне право», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Форми (джерела) права», «Організація та методологія наукових досліджень» – пререквізити;

Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні таких дисциплін – «Загальні положення екологічного права: актуальні проблеми», «Правові режими природних об'єктів та комплексів в умовах євроінтеграції: теоретико-прикладні аспекти», «Екологічне право Європейського Союзу», «Міжнародне екологічне право», «Порівняльне міжнародне екологічне право» – постреквізити.

1.4. Опис навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки»

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність	Дидактична структура навчальної дисципліни
Кількість кредитів ЕКТС: 7 Кількість модулів: 2 Загальна кількість годин: 210 год. Тижневих годин: 4 год.	Рівень освіти – третій (доктор філософії) Галузь знань – 08 «Право» Спеціальність – 081 «Право»	Варіативна Модуль 1. Загальні засади правового регулювання забезпечення екологічної безпеки Лекції: 8 год. Практичні заняття: 8 год. Самостійна робота: 40 год. Модуль 2. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки від певних негативних факторів та в окремих сферах суспільного життя Лекції: 16 год. Практичні заняття: 28 год. Самостійна робота: 110 год. Види контролю: іспит

1.5. Перелік предметних компетентностей та результатів навчання здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії.

Предметні компетентності здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії, сформовані в результаті освоєння навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки»:

ПК – 1. Здатність до впровадження екологічних інновацій у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 2. Здатність проявляти креативність при вирішенні питань правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 3. Здатність до застосування альтернативних рішень у професійній діяльності щодо правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 4. Здатність створювати й управляти науковими проектами та інноваційними продуктами у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 5. Уміння ефективно проводити наукові дослідження у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 6. Уміння розуміти великі обсяги інформації при здійсненні наукової та практичної діяльності з правового регулювання екологічної безпеки, а також критично та конструктивно їх оцінювати.

ПК – 7. Уміння використовувати відповідну іноземну термінологію у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 8. Знання міжнародних стандартів правового регулювання екологічної безпеки, у тому числі рішень Європейського суду з прав людини та інших міжнародних судів та вміння їх застосовувати у практичній діяльності.

ПК – 9. Уміння виявляти й використовувати джерела інформації (бібліографії, документи, web-сайти та ін.) при здійсненні наукової та практичної діяльності з правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 10. Навички з оцінювання та підтримки якості результатів діяльності у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 11. Здатність формулювати особисту думку та доказово її представляти при здійсненні діяльності щодо правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 12. Здатність до безперервної самоосвіти та самовдосконалення у теорії та практиці правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 13. Знання механізму вирішення юридичних колізій у правовому регулюванні екологічної безпеки.

ПК – 14. Уміння орієнтуватися в наукових проблемах правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 15. Знання методології наукових досліджень у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 16. Здатність застосовувати загальнонаукові та спеціальні методи дослідження у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 17. Знання феномену інновацій у функціонуванні правового регулювання екологічної безпеки як засобу самоуправління суспільства, регламентації його саморозвитку.

ПК – 18. Знання механізму інтернаціоналізації права на екологічну безпеку в умовах глобалізації.

ПК – 19. Розвиток навичок створення стартапу у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 20. Знання механізмів оцінки ефективності конкретних видів діяльності у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 21. Знання гносеологічних і онтологічних підстав правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 22. Здійснення самостійного аналізу і тлумачення законодавства у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 23. Вміння застосовувати юридичну техніку при складанні процесуальних документів у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 24. Навички застосування методик та технічних прийомів, які можуть бути застосовані в ході управлінської діяльності з правового регулювання екологічної безпеки.

ПК – 25. Знання механізмів деонтологічних засад діяльності у сфері правового регулювання екологічної безпеки та вміння їх застосовувати на практиці.

У результаті освоєння навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки» здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії повинен демонструвати наступні результати навчання:

РНС НД – 1-2.1. Здійснювати управління науковими проектами та інноваційними продуктами у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 1-2.2. Здійснювати порівняння різних правових систем щодо регулювання екологічної безпеки та вміти формулювати пропозиції, спрямовані на оптимізацію діяльності та гармонізацію законодавства, що регулює діяльність у сфері забезпечення екологічної безпеки, із європейським.

РНС НД – 1.3. Аналізувати детермінант розвитку теорії правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 1.4. Охарактеризувати методологічні аспекти взаємодії науки та практики правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 1.5. Інтерпретувати феномен екологічної безпеки як об'єкта науково-правових досліджень у юриспруденції.

РНС НД – 1-2.6. Демонструвати вміння формулювати нові гіпотези та наукові проблеми у сфері правового регулювання екологічної безпеки, обирати належні напрями й відповідні методи для їх дослідження.

РНС НД – 1-2.7. Доводити епістемологічну правомірність висунення теоретичних альтернатив при проведенні наукових досліджень правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 2.8. Застосовувати інноваційні технології та спеціальні знання у діяльності із забезпечення екологічної безпеки.

РНС НД – 1-2.9. Охарактеризувати методи дослідження ефективності правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 2.10. Визначати індикатори якості та ефективності діяльності у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 1-2.11. Здійснювати самостійний аналіз і тлумачення законодавства у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 1-2.12. Проаналізувати феномен публічного та приватного регулювання в контексті епістемології та методології досліджень діяльності з правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 2.13. Інтерпретувати основні напрями правової глобалізації та інтернаціоналізації та визначати правові механізми реалізації права на екологічну безпеку в різних правових системах та юрисдикціях.

РНС НД – 2.14. Здійснювати оцінку ефективності конкретних видів діяльності у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 2.15. Здійснювати стартап проектування у сфері правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 1-2.16. Демонструвати знання юридичної техніки та прикладних аспектів правового регулювання екологічної безпеки у дискурсі правової епістемології та практики.

РНС НД – 1-2.17. Передбачати негативні тенденції розвитку правового регулювання екологічної безпеки та аргументувати необхідність їх припинення.

РНС НД – 1-2.18. Здійснювати критичний аналіз законодавства, що регулює діяльність із забезпечення екологічної безпеки, та висловлювати ґрунтовні пропозиції щодо його вдосконалення.

РНС НД – 2.19. Демонструвати знання й розуміння діяти відповідно до вимог деонтологічних засад у діяльності з правового регулювання екологічної безпеки.

РНС НД – 1-2.20. Використовувати міжнародні стандарти правового регулювання екологічної безпеки, у тому числі рішення Європейського суду з прав людини та інших міжнародних судів у практичній діяльності.

2. АНОТАЦІЯ ПРОГРАМИ ТА ОСНОВНІ МОДУЛІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ»

2.1. Анотація програми навчальної дисципліни

Модуль 1. Загальні засади правового регулювання забезпечення екологічної безпеки

1. Методологічні та науково-теоретичні засади правового регулювання відносин із забезпечення екологічної безпеки.

Основні доктринальні підходи до правових засад екологічної безпеки. Екологічна безпека в системі національної безпеки України: поняття, юридична природа, сутність, види. Історичні та методологічні передумови формування права екологічної безпеки. Право екологічної безпеки в системі екологічного права України. Методи, принципи та система правового регулювання екологічної безпеки. Правовідносини у сфері екологічної безпеки, їх об'єкти, суб'єкти та зміст. Екологічний ризик у системі права екологічної безпеки.

2. Основні проблеми нормативно-правового й організаційно-правового забезпечення екологічної безпеки.

Загальна характеристика та класифікація джерел правового регулювання екологічної безпеки. Конституційні засади екологічної безпеки. Закони та підзаконні нормативно-правові акти в системі джерел правового регулювання екологічної безпеки. Міжнародно-правові конвенції та договори у сфері забезпечення екологічної безпеки. Проблеми гармонізації законодавства України у сфері забезпечення екологічної безпеки з вимогами та принципами міжнародного та європейського права. Система та функції управління у сфері забезпечення екологічної безпеки. Правове регулювання оцінки впливу на

довкілля. Правове регулювання дозвільної системи у сфері забезпечення екологічної безпеки. Правове регулювання екологічного аудиту в системі права екологічної безпеки. Правове регулювання екологічної стандартизації, нормування та сертифікації в системі права екологічної безпеки.

3. Особливості правової регламентації відносин із забезпечення екологічної безпеки населення.

Правове забезпечення та регулювання екологічної безпеки населення: поняття та особливості. Поняття та сутність права громадян на екологічну безпеку. Основні елементи права громадян на екологічну безпеку. Рівні, форми та способи захисту права громадян на екологічну безпеку.

4. Особливості правової регламентації відносин із забезпечення екологічної безпеки територій.

Правове забезпечення та регулювання екологічної безпеки територій: поняття та особливості. Правове забезпечення екологічної безпеки в населених пунктах (вимоги до містобудування, планування і забудови територій, функціональне зонування територій населених пунктів). Правове забезпечення екологічної безпеки щодо розміщення, створення й експлуатації господарських та інших об'єктів, що негативно впливають на довкілля. Правові засади забезпечення екологічної безпеки рекреаційних, лікувально-оздоровчих зон і територій. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх юридичні ознаки та класифікація. Поняття, підстави та порядок оголошення, зміст та особливості правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації. Правовий статус осіб, які постраждали внаслідок дії надзвичайних екологічних ситуацій, та порядок відшкодування завданої їм шкоди. Правове регулювання режиму території, що зазнала радіоактивного забруднення.

Модуль 2. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки від певних негативних факторів та в окремих сферах суспільного життя

5. Проблеми правового регулювання забезпечення екологічної безпеки в промисловості.

Поняття екологічної безпеки в промисловості та основні напрями її правового регулювання. Правове регулювання екологічної безпеки на стадії експлуатації еколого-небезпечних промислових об'єктів.

6. Проблеми правового регулювання забезпечення екологічної безпеки на транспорті та в процесі військової діяльності.

Поняття та напрямки правового забезпечення екологічної безпеки при експлуатації транспортних засобів. Правове регулювання екологічної безпеки трубопровідного, авіаційного, морського та річкового транспорту, а також на об'єктах транспортної інфраструктури. Система правових засобів забезпечення екологічної безпеки в процесі військової діяльності. Екологічні наслідки військових дій.

7. Проблеми правового регулювання забезпечення екологічної безпеки в сільському господарстві.

Поняття екологічної безпеки в сільському господарстві та основні напрями її правового регулювання. Правові засади забезпечення екологічної безпеки ґрунтів. Правові засади поводження з пестицидами, агрохімікатами та іншими небезпечними хімічними речовинами (державна реєстрація, виробництво, транспортування, торгівля, зберігання, застосування, утилізація, знищення та знешкодження). Особливості правового регулювання поводження з непридатними та забороненими для використання пестицидами та отрутохімікатами.

8. Проблеми правового регулювання забезпечення екологічної безпеки у сфері поводження з відходами.

Поняття відходів, їх ознаки та класифікація. Державний класифікатор відходів. Правові засади дозвільної системи у сфері поводження з відходами.

Правовий режим поводження з відходами (збирання, перевезення, зберігання, сортування, оброблення, перероблення, утилізація, видалення, розміщення, знешкодження та захоронення відходів) та забезпечення екологічної безпеки під час його встановлення. Правове регулювання перевезення небезпечних відходів. Правові засади транскордонного перевезення відходів. Особливості правового регулювання екологічної безпеки при поводженні з побутовими, промисловими, медичними, радіаційними та іншими відходами.

9. Проблеми правового регулювання забезпечення екологічної безпеки від шкідливого впливу фізичних факторів.

Поняття та юридичні гарантії захисту населення від шкідливого впливу фізичних факторів. Правовий режим об'єктів, які здійснюють шкідливий фізичний вплив. Правові засади нормування гранично допустимих рівнів шуму, вібрації, електромагнітних та інших випромінювань. Юридичні основи забезпечення вимог екологічної безпеки від шкідливого фізичного впливу в межах населених пунктів. Правове регулювання захисту населення та довкілля від впливу іонізуючого випромінювання.

10. Проблеми правового регулювання забезпечення ядерної та радіаційної (радіологічної) безпеки.

Поняття, правові засади та основні принципи правового регулювання ядерної та радіаційної безпеки. Юридична природа ліцензування робіт із застосуванням ядерних об'єктів, приладів та устаткування. Правовий режим та фізичний захист ядерних установок. Еколого-правові вимоги поводження з ядерними матеріалами та радіоактивними відходами: складування, зберігання та охорона. Державний контроль і облік ядерних матеріалів, радіоактивних речовин та відходів.

11. Проблеми правового регулювання забезпечення біологічної та генетичної безпеки.

Поняття, ознаки та правове забезпечення біологічної та генетичної безпеки. Забезпечення вимог екологічної безпеки в процесі охорони водних

об'єктів, атмосферного повітря, ґрунтів від шкідливого біологічного впливу. Правове регулювання генно-інженерної діяльності: ліцензування, порядок здійснення та реєстрація. Поняття генетично модифікованих організмів та їх властивості. Правове регулювання поводження з генетично модифікованими організмами. Правові засоби захисту права громадян на безпечність харчових продуктів.

12. Особливості юридичної відповідальності у сфері забезпечення екологічної безпеки.

Підстави юридичної відповідальності у сфері забезпечення екологічної безпеки. Поняття та ознаки екологічного правопорушення. Адміністративна, кримінальна, цивільно-правова (майнова) та дисциплінарна відповідальність у сфері забезпечення екологічної безпеки. Особливості відшкодування майнової шкоди, заподіяної внаслідок порушення вимог екологічної безпеки. Правове регулювання відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки. Особливості юридичної відповідальності за ядерну шкоду та транскордонне радіоактивне забруднення.

2.2. Основні модулі навчальної дисципліни

№	Модуль/назва	Кількість кредитів	Всього годин	Аудиторні заняття (контактні)				Самостій на робота
				Лекції	Практичні заняття	Семинарські заняття	Інші види занять	
1.	Модуль 1 Загальні засади правового регулювання забезпечення екологічної безпеки	2	56	8	8			40
2.	Модуль 2 Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки від певних негативних факторів та в окремих сферах суспільного життя	5	154	16	28			110
Разом:		7	210	24	36			150

3. ВИМОГИ ВИКЛАДАЧА

Вимоги викладача, які він висуває до аспірантів при вивченні навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки»: регулярність відвідування лекційних та практичних занять; систематичність та активність роботи на лекційних і практичних заняттях; повнота і ґрунтовність відповіді на питання; уміння обґрунтувати свою точку зору при обговоренні доповіді; повнота і переконливість наведених доводів при розв'язанні казусів; аналіз та обґрунтування нормами національного та міжнародного права своїх рішень, аналіз судової та правозастосовної практики; якість виконання письмових практичних завдань; виконання контрольних та інших самостійних робіт; додержання норм академічної поведінки та етики.

4. КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Контроль знань у рамках навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки» здійснюється з урахуванням бально-рейтингової системи.

4.1. Розподіл балів між формами організації навчального процесу і видами контрольних заходів:

1. Поточний контроль знань аспірантів.

Завданням поточного контролю (ПК) є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу, умінь самостійно його опрацювати, здатності осмислити зміст теми чи розділу, вміння правильно тлумачити норми екологічного, природоресурсного, господарського й іншого суміжного законодавства, уміння публічно чи письмово презентувати отримані знання та підготовлений матеріал на практичних заняттях або в аспірантській науково-дослідній роботі.

Поточний контроль здійснюється викладачами, які ведуть лекційні та семінарські заняття як під час аудиторних занять, так і в час позааудиторної роботи у терміни, визначені робочим планом навчальної дисципліни.

Формами поточного контролю знань аспірантів і одночасно оціночними засобами є: усне опитування, завдання до практичних занять, письмова контрольна робота (тестові завдання або поєднання тестових завдань разом із розгорнутою письмовою відповіддю на теоретичні питання; письмове вирішення практичного завдання тощо); колоквиум; перевірки індивідуальних завдань, перевірка виконання самостійної роботи.

Кафедрою екологічного права визначений перелік об'єктів поточного контролю знань і умінь аспірантів під час проведення практичних занять та об'єктів контролю, які віднесені до індивідуальної роботи. Рівень (якість) набутих аспірантом знань і умінь по кожному з об'єктів оцінювання визначається під час навчальних занять, у відповідях на завдання контрольної роботи та у виконаних індивідуальних завданнях.

Об'єктами поточного контролю знань аспірантів з навчальної дисципліни є: систематичність та активність роботи на лекційних і семінарських заняттях, повнота і ґрунтовність відповіді на питання плану практичного заняття; уміння обґрунтувати свою точку зору при обговоренні доповіді; повнота і переконливість наведених доводів при розв'язанні практичних задач, у процесі проведення інтерактивних форм навчання; посилення на норми національного та міжнародного права, судову та правозастосовчу практику за поточною темою; виконання письмових практичних завдань; виконання контрольних робіт, індивідуальних завдань та інших видів самостійної роботи.

Вивчення навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки» розраховано на один семестр і містить два блоки. Оцінювання рівня знань аспірантів здійснюється на основі ПК (поточного контролю за результатами практичних занять та самостійної роботи за двома навчальними блоками) та ПКЗ (підсумкового контролю знань) із таким розподілом: загальна кількість балів за кожний блок навчальної дисципліни нараховується в діапазоні від 0 до 13 балів, при цьому передбачається

виконання самостійної роботи, яка оцінюється в цілому в діапазоні від 0 до 14 балів. Максимальна кількість балів за результатами ПК за семестр – 40 балів.

Розподіл балів за об'єктами поточного контролю

Максимальна кількість балів					
Навчальний блок	Відповіді на практичних заняттях	Виконання контрольних робіт	Разом за практичні заняття та контрольні роботи	Виконання самостійної роботи	Усього за результатами ПК
I блок 9 занять	9	4 контр. робота	26	14	40
II блок 9 занять	9	4 контр. робота			

За результатами підсумкового контролю (ПКЗ) аспірант може отримати від 0 до 60 балів.

Шкала оцінювання знань і умінь аспіранта на практичних заняттях

(за одне практичне заняття аспірант може отримати від 0 до 1 бала)

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь аспіранта
1 бал	<ul style="list-style-type: none"> - повне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни «Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки» та планом практичних занять; - засвоєння основної та систематичне опанування додаткової наукової літератури з відповідних тем; - повні, ґрунтовні та правильні відповіді на основні питання плану практичних занять та додаткові питання, поставлені викладачем; - правильне розв'язання практичних завдань, засноване на застосуванні конкретних правових норм та судової практики, високий рівень засвоєння практичних навичок за певною темою;

	<ul style="list-style-type: none"> - уміння обґрунтувати свою точку зору при обговоренні дискусійних питань, використовувати необхідний матеріал для доведення і обґрунтування своєї позиції; - здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни та використання їх під час аналізу правових джерел та практичних ситуацій.
0,5 бала	<ul style="list-style-type: none"> - достатнє знання теоретичного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни з можливими незначними неточностями; - засвоєння та використання основної літератури та нормативних актів, рекомендованих навчально-методичним посібником; - достатній рівень та обсяг вирішення практичних завдань, наявність практичних навичок для засвоєння теми; - помилки та деякі неточності при відповіді на занятті або вирішенні завдань за наявності необхідних знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача; - слушні, ґрунтовні зауваження при обговоренні дискусійних питань або доповнення відповідей інших аспірантів.
0 балів	<ul style="list-style-type: none"> - повна відсутність відвідувань практичних занять протягом семестру; - повна відсутність активності на практичних заняттях (немає відповідей, доповнень, участі у обговоренні питань) - відсутність знань по жодному з питань плану практичних занять за відповідними темами; неправильне вирішення практичних завдань.

Шкала оцінювання знань і умінь аспіранта при виконанні контрольної роботи

Завдання контрольної роботи можуть складатись з 2-3 теоретичних, концептуальних питань у рамках програми з навчальної дисципліни та з розгорнутої письмової відповіді на них.

Аспіранти можуть отримати за цей вид роботи такі бали:

Письмова відповідь (критерії оцінки)	Кількість балів
Глибоке знання матеріалу	3

поставленого питання, його повне, логічне та послідовне викладення у письмовій відповіді, знання та використання концептуальних наукових положень	4
Достатньо повне знання матеріалу з поставленого питання з можливими незначними неточностями, знання основних теоретико-методологічних положень з навчальної дисципліни	3
Задовільне знання матеріалу, наявність неточностей та помилок у відповіді, неповна відповідь на запитання	2
Неповна або неправильна відповідь на поставлені запитання, суттєві помилки у розкритті теоретичних питань	1
Повна відсутність відповіді або відповідь не на поставлене питання	0

Критерії оцінювання знань і умінь аспірантів при виконанні самостійної роботи

При оцінюванні результатів виконання самостійних індивідуальних наукових завдань використовується диференційований підхід, в основу якого покладено виділення різних форм самостійної роботи аспірантами. Самостійна робота аспірантів здійснюється шляхом виконання одного або декількох видів індивідуальних науково-творчих чи науково-дослідницьких завдань, які обираються аспірантом з урахуванням його творчих можливостей, навчальних та наукових здобутків та наукових інтересів за погодженням із лектором, науковим керівником.

Кількість балів	Форми самостійної роботи аспірантів
14 балів	– участь у міжнародних наукових, науково-практичних конференціях, форумах, конгресах та підготовка під

	<p>керівництвом наукового керівника тез й виступ з науковою доповіддю;</p> <ul style="list-style-type: none"> – виступ на всеукраїнських наукових конференціях, засіданнях круглого столу, конгресах, форумах, семінарах молодих вчених з науковою доповіддю (повідомленням) у межах тематики навчальної дисципліни та публікація тез наукової доповіді або наукової статті за результатами виступу; – підготовка наукової роботи в межах тематики програми для участі у конкурсах наукових робіт молодих вчених; – участь у конкурсах на отримання грантової підтримки наукових досліджень та стипендій, заснованих на честь видатних діячів науки, освіти, культури, громадських діячів, а також заснованих Президентом України, Кабінетом Міністрів України, державними чи недержавними органами, підприємствами, установами чи організаціями з обраної навчальної дисципліни.
7 балів	<ul style="list-style-type: none"> – наукова доповідь або повідомлення (10 хвилин) на засіданні кафедри; – участь у засіданнях «круглого столу», підготовка та публікація тез наукових повідомлень та доповідей; – публікація тез наукової доповіді в межах тематики програми навчальної дисципліни у матеріалах наукових, науково-практичних конференцій; – тематичне узагальнення правозастосовної практики з метою отримання поглиблених знань щодо особливостей застосування окремих норм національного й міжнародного екологічного законодавства.
5 балів	<ul style="list-style-type: none"> – підготовка і написання реферату за однією з рекомендованих кафедрою тем; – створення тестів або презентації за визначеною викладачем темою навчальної дисципліни. – підготовка наукового повідомлення (не більше 5-ти хв.) в межах тематики програми навчальної дисципліни, її презентація на конференції, засіданні кафедри, методологічному семінарі; – анотування або аналіз наукової та навчально-методичної літератури з навчальної дисципліни; – пошук та підготовка довідкової інформації за визначеною темою навчальної дисципліни.
0-4 балів	<ul style="list-style-type: none"> – складання бібліографічних списків (переліку літератури) за визначеною тематикою навчальної дисципліни; – написання конспектів наукової монографічної або періодичної літератури;

– відвідування наукових, науково-практичних конференцій, круглих столів та інших заходів, пов'язаних із навчальною дисципліною.

Підсумки педагогічного контролю проставляються в відомості по накопичувальним принципом і є підставою допуску до іспиту. Якщо здобувач набрав протягом семестру за підсумками рубіжного та поточного контролю менше половини максимальної оцінки (60%) з навчальної дисципліни, то він до іспиту не допускається.

4.2. Шкала підсумкової оцінки знань здобувачів

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮАУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1 – 34

4.3. Методи педагогічного контролю

Кафедрою екологічного права використовуються як традиційні, так і новітні освітні технології та методи навчання.

Освітні технології:

- *проблемно-орієнтоване навчання* – викладання навчального матеріалу, при якому для вивчення та розв’язання пропонуються важливі проблеми у сфері правового регулювання забезпечення екологічної безпеки (пов’язані, наприклад, з недосконалістю екологічного законодавства, еколого-правової термінології, колізіями та прогалинами у нормативних актах) що сприяє активізації пізнавальної діяльності аспірантів, формуванні у них аналітичного мислення та альтернативної думки;

- *аудіо-візуальна технологія* – передбачає у процесі вивчення навчальної дисципліни широке використання інформаційно-орієнтованих засобів навчання на базі сучасних інформаційних технологій, мультимедійних систем і телекомунікаційних мереж, забезпечує візуалізацію навчального процесу та створює найкращі умови для запам’ятовування опрацьованого матеріалу;

- *інтерактивна технологія* – ґрунтується на концепції ідеї групового співробітництва, взаємного навчання. Процес пізнання відбувається за умови активної взаємодії усіх учасників навчального процесу шляхом кооперативного, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання та опрацювання дискусійних питань. Знаходить свій прояв у формі диспутів, діалогових лекцій, обговорень питань на практичних заняттях, ділових ігор, судових дебатів тощо;

- *технологія модульно-рейтингового навчання* – полягає у послідовному засвоєнні навчального матеріалу певними цілісними, логічно впорядкованими і обґрунтованими частинами (модулями), результати якого є підставою для визначення місця (рейтингу) аспіранта. Є мотиваційною заохочувальною технологією;

- *технологія аспірантоцентрованого навчання* – особистісно-орієнтована технологія, яка спрямована на формування в аспірантів певного набору компетентностей (знань, умінь, здатностей, навичок) та результатів навчання як складових їх навчальної та професійної підготовки.

У процесі реалізації освітніх технологій кафедрою екологічного права використовуються наступні **методи навчання**:

- *імітаційні інтерактивні методи*, які поділяються на *неігрові* (аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, індивідуальний тренаж, проведення лекцій (відео-лекцій), мультимедійних презентацій, практичних занять у формі дискусій, моделювання вирішення задач, розроблення таблиць та графіків, організація дебатів, проведення відео-конференцій, «круглих столів» тощо) та *ігрові* (ділові ігри, судові дебати, розігрування ролей, ігрове проектування, метод «мозкової атаки»). Вони є найбільш суттєвими у професійній направленості навчального процесу, важливим засобом орієнтування аспіранта на краще засвоєння навчальної дисципліни та майбутньої спеціальності, оволодіння професійною майстерністю, створення нових, більш цінних, алгоритмів навчання.

- *кейс-метод (ситуативний)* – спрямований на розв’язання конкретних ситуативних завдань, що формує в аспіранта здатність справлятися з реальними нестандартними або унікальними ситуаціями (проблемами), які потребують критичного мислення, аналізу та зумовлюють необхідність прийняття управлінського системного рішення.

Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, peer review тощо.

5. САМОСТІЙНА РОБОТА, ПОКАЗНИКИ АКАДЕМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ДОДАТКОВИХ ОСВІТНІХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Форми самостійної роботи аспірантів:

– підготовка та оприлюднення наукових публікацій у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus або Web of Science Core Collection;

- підготовка та оприлюднення наукових публікацій у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України;
- участь у написанні колективних монографій;
- участь у міжнародних наукових, науково-практичних конференціях, форумах, конгресах, підготовка тез під керівництвом наукового керівника або лектора та виступ з науковою доповіддю;
- виступ на всеукраїнських наукових конференціях, засіданнях круглого столу, конгресах, форумах, семінарах молодих вчених з науковою доповіддю (повідомленням) у межах тематики навчальної дисципліни та публікація тез наукової доповіді або наукової статті за результатами виступу;
- підготовка наукової роботи в межах тематики програми для участі у конкурсах наукових робіт молодих учених;
- участь у конкурсах на отримання грантової підтримки наукових досліджень та стипендій, заснованих на честь видатних діячів науки, освіти, культури, громадських діячів, а також заснованих Президентом України, Кабінетом Міністрів України, державними чи недержавними органами, підприємствами, установами чи організаціями з обраної навчальної дисципліни;
- самостійне вивчення додаткової літератури та додаткових питань;
- робота з інформаційними ресурсами;
- підготовка до дебатів, дискусій, диспутів, судових дебатів, круглих столів, конференцій.
- підготовка наукових доповідей і оприлюднення їх на засіданнях кафедри та кафедральних методологічних нарадах;
- підготовка тез наукових доповідей, повідомлень і статей;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка до лекцій (у разі проведення лекцій-диспутів, діалогових лекцій, лекцій-конференцій тощо);
- самостійне опрацювання тем лекцій та практичних занять;
- підготовка рефератів та інших видів індивідуальних робіт;

- підготовка до поточного контролю та іспитів;
- огляд науково-теоретичної літератури та робота з нею;
- конспектування, рецензування рекомендованої науково-методичної та монографічної літератури, тексту лекцій;
- підготовка індивідуальних завдань;
- складання бібліографічних описів;
- підготовка есе за вузькоспеціальною проблемною тематикою;
- підготовка до усної презентації та виступ з нею на засіданні кафедри або практичних заняттях;
- підготовка до іспиту за переліком питань, розробленим кафедрою.

6. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Підручники та навчальні посібники

1. Екологічне право : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.
2. Екологічне право : підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
3. Екологічне право України : навч. посіб. / за ред. І. І. Каракаша, Т. Є. Харитонової, А. І. Черемнової. Одеса : Гельветика, 2018. 408 с.
4. Екологічне право України : підручник / за ред. В. В. Костицького. Дрогобич : Коло, 2012. 360 с.
5. Екологічне право України : підручник / за ред. І. І. Каракаша. Одеса : Фенікс, 2012. 788 с.
6. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид. Київ : Юрид. думка, 2008. 720 с.
7. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. В. В. Курзова, А. І. Берлач, В. І. Курило [та ін.] ; за ред. В. І. Курила. Київ : Алерта, 2015. 620 с.

8. Екологічне право в запитаннях та відповідях : навч. посіб. / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. Л. Бредіхіна та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2017. 208 с.
9. Екологічне право. Загальна частина (схеми і таблиці): підручник / уклад.: А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. В. Шеховцов [та ін.] / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2015. 342 с.
10. Екологічне право. Особлива частина (схеми і таблиці): підручник / уклад.: А. П. Гетьман, А. К. Соколова, О. В. Донець [та ін.] / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2015. 496 с.
11. Екологічне право України. Загальна частина : навчальний посібник / За заг. ред. О. М. Шуміло. Харків : ХНУВС, 2010. 292 с.
12. Екологічне право України. Особлива частина : начальний посібник / О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), В. А. Зуєв, І. В. Бригадир та ін. Київ : Центр уч-вої л-ри, 2013. 432 с.
13. Кобецька Н. Р. Екологічне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 352 с.
14. Костицький В. В. Екологічне право України: підручник. Дрогобич : Коло, 2012. 360 с.
15. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. / за ред. П. Д. Пилипенка, В. І. Федоровича, М. Я. Ващишина [та ін.]. Київ : Ін Юре, 2010. 401 с.
16. Правові форми екологічного контролю : навч. посіб. / М. В. Краснова, Е. В. Позняк, Т. П. Коваленко та ін. ; за ред. М. В. Краснової. Київ : Алерта, 2012. 760 с.
17. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 332 с.
18. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні : навч. посіб. / А. П. Гетьман [та ін.] ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого". Харків : Право, 2012. 296 с.

19. Проблеми права екологічної безпеки: навч. посіб. / М. В. Краснова, Г. І. Балюк, А. Г. Бобкова [та ін.] ; під заг. ред.. М. В. Красної та Р. С. Кіріна; відп. ред. В. І. Андрейцев; М-во освіти і науки України; Київ : Нац. ун-т, Нац. гірн. ун-т. Дніпро: НГУ, 2016. 575 с.

20. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в діяльності Збройних Сил України: навч. посіб. / Г. І. Балюк, О. В. Сушик, О. В. Бевз, Т. Г. Ковальчук, Е. В. Позняк; ред.: Г. І. Балюк; Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка – Чернівці : Кондратьєв А. В, 2014. 119 с.

Монографії

1. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія. Дніпро : Нац. гірн. ун-т, 2011. 373 с.

2. Андрейцев В. І. Наукові та науково-практичні школи: стан та перспективи правового регулювання : монографія. Київ : Знання, 2009. 414 с.

3. Анісімова Г. В. Теоретичні засади розвитку екологічного законодавства України в контексті природно-правової доктрини: монографія. Харків: Право, 2019. 672 с.

4. Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти : матеріали круглого столу (м. Харків, 5 груд. 2014 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2014. 320 с.

5. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні : колект. монографія / відп. ред.: Т. Є. Харитонова, І. І. Каракаш. Одеса : Гельветика, 2018. 722 с.

6. Балюк Г. І. Правові аспекти забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки в Україні. Київ. 196 с.

7. Бредіхіна, В. Л. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє природне середовище: монографія. Харків : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2008. 168 с.

8. Гвоздик П. О. Джерела екологічного права : монографія / відп. ред. Н. Р. Малишева. К. : Алерта, 2012. 304 с.
9. Гетьман А. П. Юридична відповідальність в екологічному законодавстві: проблеми становлення та розвитку. Проблеми правової відповідальності : монографія / В. Я. Тацій [та ін.] ; за ред.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, В. І. Борисова. Харків : Право, 2014. Розд. 8. С. 235–256.
10. Головкін О. В. Організаційно-правові засади державного контролю і нагляду у галузі охорони довкілля в Україні: монографія. Кам'янець-Подільській: Вид-во «Оіюм», 2011. 424 с.
11. Єрмоленко В. М. Теоретичні проблеми аграрних правовідносин : монографія / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, І. М. Заріцька ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2013. 668 с.
12. Задихайло Д. Д. Екологічне господарювання в сфері поводження з відходами (правовий аспект) : монографія. Харків : Юрайт, 2017. 200 с.
13. Іванюта С. П. Екологічна та природно-техногенна безпека України: регіональний вимір загроз і ризиків : монографія. Київ : НІСД, 2012. 308 с.
14. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2016. 271 с.
15. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду: держава, право, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні) : монографія. 2-е вид. Київ: Український інформаційно-правовий центр, 2001. 390 с.
16. Краснова М. В. Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико-правові аспекти): монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський ун-т», 2008. 439 с.
17. Краснова Ю. А. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в галузі цивільної авіації України: монографія. Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2011. 188 с.

18.Краснова Ю. А. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні : монографія. Київ : Алерта, 2013. 304 с.

19.Краснова Ю. А. Право екологічної безпеки України: теоретичні аспекти : монографія / за заг. ред. В. М. Єрмоленка. Київ : НУБіП України, 2017. 589 с.

20. Лозо В. І. Становлення і розвиток правових основ екологічної стратегії Європейського союзу : монографія. Харків: Право, 2009. 252 с.

21.Правова доктрина України : монографія : У 5 т. Т. 4 : Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права / Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, В. І. Андрейцев та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Харків : Право, 2013. 848 с.

22.Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / Акад. прав. наук України / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Харків: Право, 2008. Т. 4: Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права. 480 с.

23.Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : монографія / за ред. А. П. Гетьмана, В. Ю. Уркевича ; НДІ правознавства НУ «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків : Право, 2012. 448 с.

24.Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків, 2014. 784 с.

25.Юрескул В. О. Правове регулювання поводження з побутовими відходами в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2012. 273 с.

26.Зуев В. А. Правовое регулирование обращения с отходами. Управление устойчивым развитием в условиях переходной экономики : монография / ред.: М. Шмидт, Б. Хансманн, Д. А. Палехов и др. Днепропетровск : Коттбус : НГУ – БТУ, 2015. С. 118–128.

Дисертації та автореферати дисертацій

1. Антонюк, У. В. Правове забезпечення екологічної безпеки у діяльності залізничного транспорту : автореферат дис. ... канд. юрид. Київ, 2009. 20 с.
2. Барбашова, Н. В. Правове забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ : Рад. шк., 1999. 18 с.
3. Бредіхіна, В. Л. Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 20 с.
4. Бригадир, І. В. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в галузі автомобільного транспорту : дис. ... канд. юрид. наук Харків, 2008. 212 с.
5. Деркач, А. Л. Організаційно-правові аспекти контролю у галузі ядерної та радіаційної безпеки : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 16 с.
6. Євстігнєєв, А. С. Правове забезпечення вимог екологічної безпеки в процесі приватизації земель в Україні : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 18 с.
7. Ільїна, Н. Л. Організаційно-правові засади забезпечення екологічної безпеки у плануванні та забудові міст України : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 20 с.
8. Ковальчук, Т. Г. Правові питання забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1996. 20 с.
9. Кондратьєва, К. А. Правове регулювання екологічної безпеки в сфері сільськогосподарського виробництва в Україні : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 16 с.
10. Краснова, Ю. А. Право екологічної безпеки в Україні : дис. ... доктор. юрид. наук. Київ, 2018. 490 с.

11.Максіменцева, Н. О. Правове забезпечення поведження з небезпечними відходами : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 19 с.

12.Романко, С. М. Економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 19 с.

13.Сіряк, В. І. Правове забезпечення екологічної безпеки на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 19 с.

14.Третяк, Т. О. Реалізація права на екологічну безпеку в Україні : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 16 с.

15.Федорчак, В. В. Механізми розвитку системи екологічної безпеки на регіональному рівні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2013. 20 с.

16.Фролов, М. О. Правові аспекти екологічного ризику : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2001. 20 с.

17.Шараєвська, Т. А. Правове регулювання захисту територій і громадян за надзвичайних екологічних ситуацій в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 19 с.

18.Шомпол, О. А. Вдосконалення законодавства України про екологічну безпеку в контексті міжнародно-правових зобов'язань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 18 с.

19.Юрескул, В. О. Правове регулювання поведження з побутовими відходами в Україні : автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 19 с.

20.Ярчак, В. В. Правове регулювання запобігання негативного впливу на довкілля об'єктів підвищеної екологічної небезпеки : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 237 с.

Статті та інші наукові публікації

1. Анісімова, Г. В. Актуальні проблеми законодавчого забезпечення екологічних інтересів у державній політиці України. *Теорія і практика*

правознавства: електрон. наук. фахове вид. 2018. Вип. 2 (14). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/144601/148944>.

2. Балюк, Г. І. Правові проблеми фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2001. Вип. 42. С. 37–39.

3. Бредіхіна, В. Л. Деякі аспекти визначення правових ознак екологічного ураження територій. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків : ХНУ, 2012. № 1034 : Серія "Право". С. 278-281.

4. Гетьман, А. П. Витоки екологічного законодавства в наукових працях учених-юристів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 38–43.

5. Гетьман, А. П. Законодавчі аспекти зародження екологічних прав людини. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 1 (20). С. 129–137.

6. Гетьман, А. П. Концепція розвитку екологічного права та законодавства як передумова забезпечення національної екологічної політики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 165–173.

7. Гетьман, А. П. Перспективи розвитку екологічного законодавства в умовах євроінтеграції. *Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного, земельного й аграрного права в умовах євроінтеграції* : матеріали круглого столу (м. Харків, 8 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2017. С. 21–32.

8. Гетьман, А. П., Костицький В. В. Становлення та розвиток інституту екологічних прав людини у законодавстві України. *Право України*. 2012. № 1–2. С. 299–323.

9. Гетьман, А. П. Правові засади екологічної безпеки в Україні на сучасному етапі. *Проблеми глобалізації та геополітичний вектор розвитку*

України: Зб. тез. (За матеріалами XIX Харківських політологічних читань). Харків : Нац. юрид. акад. України, 2007. С. 27–29.

10. Гетьман, А. П. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля як природне право людини. *Матеріали наукової конференції «Конституція України – основа модернізації держави та суспільства»*. 21-22 червня 2001 р. Харків. Харків : Право / Адміністрація Президента України, 2001. С. 167–168.

11. Гетьман, А. П. До питання про зародження інституту права громадян на безпечне довкілля. *Актуальні проблеми формування правової держави в Україні. До 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основних свобод: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.: У 2-х ч. Ч. 2*. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, Європейська комісія, Рада Європи, 2000. С. 93–95.

12. Грушкевич, Т. В. Інформаційна безпека громадян як складова права на екологічну безпеку. *Університетські наукові записки : часопис Хмельницьк. ун-т упр. та права*. Хмельницький : Хмельницьк. ун-т упр. та права, 2012. № 3 (43). С. 279–286.

13. Єрмолаєва, Т. В. До питання про екологічну безпеку харчових продуктів: небезпеки сучасності. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. Вип. 22 : Серія "Право". С. 141-144.

14. Єрмолаєва, Т. В. Проблеми доступу до правосуддя при захисті екологічних прав. *Проблеми законності*. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. Вип. 137. С. 92-100.

15. Зуев, В. А. Правовые проблемы формирования права обращения с отходами и направления систематизации законодательства в данной сфере в национальном законодательстве. *Leges vi viata (Закон и Жизнь)*. 2014. № 9/2 (273). С. 50–53.

16. Каракаш, І. І. Види юридичної відповідальності та особливості їх застосування за порушення природноресурсового й екологічного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 387–401.

17. Разметаєв, С. В. Актуальні питання законодавчого врегулювання права власності на відходи. *Екологічний вісник*. 2016. № 4. С. 22–24.

18. Романко, С. М. Екологічна безпека довкілля та людини: поняття, критерії та окремі превентивні заходи забезпечення. *Екологічне право України*, 2014. № 1. С. 49-54.

19. Соколова, А. К. Проблемні питання становлення флористичного права. *Проблеми законності*. Вип. 95. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / відп. ред. В. Я. Тацій ; ред. кол. А. П. Гетьман [та ін.], 2008. С. 188-191.

20. Черкашина, М. К. Правова політика Європейського Союзу у сфері охорони та раціонального використання вод. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. Вип. 138. С. 109-117.

21. Шемшученко, Ю. С. Всесвітній договір про екологічну безпеку Землі як системоутворюючий акт міжнародного екологічного права. *Право України*. 2012. № 1/2. С. 175-179.

Енциклопедії, довідники

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 2 : Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) [та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 1128 с.

2. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. О. Петришин (голова) [та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 952 с.

3. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 14 : Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) [та

ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2018. 776 с.

4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1. 672 с.

5. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Феміна, 1996. 696 с.

6. Судовий захист екологічних прав громадян України: довідник для суддів. М. В. Краснова, Н. Р. Малишева, П. І. Шевчук та ін. – Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. 178 с.

7. Механізми та правові норми участі громадськості в процесі прийняття рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля / за ред. С. В. Разметаєва. Харків: ВПЦ «Контраст», 2011. 168 с.

8. Словник юридичних термінів екологічного законодавства України. [А. П. Гетьман, М. В. Шульга, Г. В. Анісімова та ін.] / за заг. ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. Харків : Одісей, 2010. 160 с.

Судова практика

1. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р. № 17. Вісник Верховного Суду України. 2005. № 1 (53). С. 9.

2. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища: Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України від 27.06.2001 р. за № 02-5/744. Вісник господарського судочинства. 2001. № 4. С. 92.

3. Справа «Гримковська проти України» (Заява № 38182/03) : рішення Європ. суду з прав людини від 21.07.2011. URL: <http://epl.org.ua/law-posts/sprava-hrimkovska-proty-ukrainy-povnyi-tekst-rishennia-ukrainskoiu-movoiu/>.

4. Справа «Дземюк проти України» (Заява № 42488/02) : рішення Європ. суду з прав людини від 04.09.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a51/page2

5. Справа «Дубецька та інші проти України» (Заява № 30499/03) : рішення Європ. суду з прав людини від 10.02.2011. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_689

6. Стратегічні судові справи на захисті екологічних прав та довкілля : посібник / за заг. ред. О. Кравченко. Львів : Компанія «Манускрипт», 2014. 136 с. URL: http://epi.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/1690_EPL_Strategichni-sudovi-spravy.pdf.

Інтернет-ресурси

1. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <http://rada.gov.ua/>
2. Офіційний портал Кабінету Міністрів України URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства енергетики та захисту довкілля України URL: <https://menr.gov.ua>
4. Єдиний державний реєстр судових рішень: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
5. Практика Європейського Суду з прав людини у справах, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_RUS.pdf.
6. Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України: URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9329.
7. Офіційний сайт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого URL: <http://nlu.edu.ua>.
8. Сайт наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого URL: <http://library.nlu.edu.ua/>.
9. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbu.gov.ua/>.